

RZECZPOSPOLITA POLSKA
PROKURATOR GENERALNY

Warszawa, dnia 7 sierpnia 2017 r.

PK VIII TK 21.2017
SK 3/17

TRYBUNAŁ KONSTYTUCYJNY KAN C E L A R I A	
wpl. dnia	08.08.2017
L.dz.	L.zal.

TRYBUNAŁ KONSTYTUCYJNY

W związku ze skargą konstytucyjną K S. o stwierdzenie, że art. 398⁶ § 2 i 3 w związku z art. 398⁴ § 1 pkt 3 w związku z art. 13 § 2 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. z 2016 r., poz. 1822 ze zm.) w zakresie, w jakim przewiduje odrzucenie – bez wzywania do usunięcia braków – skargi kasacyjnej niespełniającej wymagań określonych w art. 398⁴ § 1 pkt 3 powołanej ustawy, jest niezgodny z art. 45 ust. 1 w związku z art. 2 i w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej;

- na podstawie art. 42 pkt 7 i art. 63 ust. 1 ustawy z dnia 30 listopada 2016 r. o organizacji i trybie postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym (Dz. U., poz. 2072) –

przedstawiam następujące stanowisko:

art. 398⁶ § 2 i 3 w związku z art. 398⁴ § 1 pkt 3 w związku z art. 13 § 2 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. z 2016 r., poz. 1822 ze zm.) w zakresie, w jakim przewiduje odrzucenie – bez wzywania do usunięcia braków –

skargi kasacyjnej niespełniającej wymagań określonych w art. 398⁴ § 1 pkt 3 powołanej ustawy, jest zgodny z art. 45 ust. 1 w związku art. 2 i w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.

UZASADNIENIE

Skargę konstytucyjną wniesiono na tle następującego stanu faktycznego.

M A. wniósł do Sądu Rejonowego w G. wniosek o stwierdzenie nabycia spadku po , G A., na podstawie dwóch jednobrzmiących testamentów. Zgodnie z wnioskiem, spadek miał przyspaść Skarżącej – K S. w części spadku, J A. w części spadku oraz (E W. oraz B A), każdej po części spadku. Skarżąca, w imieniu własnym i małoletnich J A. oraz G A., wniosła natomiast o stwierdzenie, że spadek nabyły dzieci spadkodawcy: J A. w częściach spadku, (G A.) w spadku, oraz Skarżąca – K S. w części spadku.

Sąd Rejonowy w G , postanowieniem z dnia stycznia 2012 r., sygn. akt , stwierdził, że spadek po G A. nabyli:

- na podstawie testamentów: J A. w częściach spadku oraz Skarżąca w części spadku;

– na podstawie ustawy: J A oraz G A. po części spadku.

W wyniku wniesionej przez M A. oraz B A. apelacji, Sąd Okręgowy w W , postanowieniem z dnia września 2012 r., sygn. akt , uchylił zaskarżone postanowienie i przekazał sprawę do ponownego rozpoznania sądowi pierwszej instancji. Zaznaczyć w tym miejscu trzeba, iż powodem tego rozstrzygnięcia było stwierdzenie nieważności postępowania przed sądem pierwszej instancji, wywołanej nieprawidłową reprezentacją małoletnich J A. i G A. Sąd Okręgowy stwierdził bowiem, iż w toku postępowania przed Sądem Rejonowym zaistniał konflikt interesów pomiędzy przedstawicielką ustawową – K S. (Skarżącą), dochodzącą dziedziczenia jedynie z testamentu, a

J A., którego powołanie do spadku może wynikać i z testamentu i z ustawy, oraz G A.,

Ponadto konflikt taki istnieje również pomiędzy J A. i G A., przede wszystkim z powodu różnych podstaw ich powołania do spadku (testament i ustawa).

Sąd Rejonowy w G , postanowieniem z dnia marca 2014 r., sygn. akt , orzekł co do istoty w sposób tożsamy z rozstrzygnięciem z dnia stycznia 2012 r.

Od tego postanowienia apelację wniósł M A.

Sąd Okręgowy w W , postanowieniem z dnia kwietnia 2015 r., sygn. akt , zmienił zaskarżone orzeczenie z dnia marca 2014 r., stwierdzając, że spadek po G A. nabyli, z dobrodziejstwem inwentarza, na podstawie testamentów własnoręcznych: J A. w

częściach, Skarżąca – K S. w części oraz E W. i A
B każda po części spadku.

W dniu lipca 2015 r. Skarżąca złożyła skargę kasacyjną, działając w imieniu własnym, jak również w imieniu małoletnich – J A. i G A. Postanowienie Sądu Okręgowego w W z dnia kwietnia 2015 r. zaskarżono w całości, stosownie do – jak podkreślono w skardze konstytucyjnej – niepodzielnego charakteru postanowienia o stwierdzenie nabycia spadku. W skardze konstytucyjnej podkreślono, że złożenie przez Skarżącą skargi kasacyjnej również w imieniu jej małoletnich dzieci wynikało z faktu, że żaden z wyznaczonych kuratorów, ustanowionych w sprawie, nie złożył skargi kasacyjnej, mimo bezspornie niekorzystnego dla interesów małoletnich J A. i G A. rozstrzygnięcia Sądu Okręgowego w W z dnia kwietnia 2015 r.

Skarżąca wniosła, w skardze kasacyjnej, o uchylenie zaskarżonego postanowienia i zmianę orzeczenia poprzez orzeczenie co do istoty.

Sąd Okręgowy w W , za pośrednictwem którego złożono skargę kasacyjną, dokonując jej wstępnej kontroli, w dniu sierpnia 2015 r. wydał postanowienie, w którym odrzucił skargę kasacyjną w części dotyczącej małoletnich J A. oraz G A.

Postanowieniem z dnia sierpnia 2016 r., sygn. akt , Sąd Najwyższy odrzucił skargę kasacyjną, stwierdzając, że zamieszczony w niej wniosek o uchylenie i zmianę orzeczenia nie zawiera oznaczenia zakresu żądanego uchylenia i zmiany, a zatem nie spełnia wymogu określonego w art. 398⁴ § 1 pkt 3 k.p.c. Orzeczenie to zapadło na podstawie art. 398⁶ § 3 w związku z art. 398⁶ § 2 i w związku z art. 13 § 2 k.p.c.

Skarżąca w *petitum* skargi konstytucyjnej wskazała, jako przedmiot kontroli, przepis art. 398⁶ § 2 i 3 w związku z art. 398⁴ § 1 k.p.c. w zakresie, w jakim przewiduje odrzucenie – bez wezwania do usunięcia braków – skargi konstytucyjnej niespełniającej wymagań określonych w art. 398⁴ § 1 k.p.c., któremu zarzuciła niezgodność z art. 45 ust. 1 w związku z art. 31 ust. 3 oraz art. 2 Konstytucji. Poddanie kontroli konstytucyjności art. 398⁶ § 2 i 3 k.p.c. w związku z **całym** (podkreślenie w skardze konstytucyjnej, s. 11) art. 398⁴ § 1 k.p.c. jest wynikiem wyrażonego przez Skarżącą poglądu, że „niezgodność art. 398⁶ § 2 i 3 k.p.c. z wzorcami konstytucyjnymi należy rozpatrywać przez pryzmat wszystkich wymienionych w pkt. 1 – 3 art. 398⁴ § 1 k.p.c. elementów konstrukcyjnych (skargi kasacyjnej – przyp. wł.). Brak któregośkolwiek ze wskazanych [w] art. 398⁴ § 1 k.p.c. wymogów konstrukcyjnych prowadzi do tego samego skutku, jakim jest odrzucenie *a limine* skargi kasacyjnej. Z tego też względu ograniczenie badania niekonstytucyjności przepisu art. 398⁶ § 2 i 3 k.p.c. wyłącznie do przesłanki wskazanej w art. 398⁴ § 1 pkt 3 k.p.c. jest niecelowe i nieracjonalne” (skarga konstytucyjna, s. 11). Skarżąca powołała się w szczególności na wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 1 lipca 2008 r., sygn. akt SK 40/07 (OTK ZU nr 6/A/2008, poz. 101), w którym stwierdzono niekonstytucyjność art. 398⁶ § 2 i 3 w związku z art. 398⁴ § 1 pkt 3 k.p.c. w zakresie, w jakim przewiduje odrzucenie – bez wezwania do usunięcia braków – skargi kasacyjnej niespełniającej wymagań określonych w art. 398⁴ § 1 pkt 3 k.p.c., przewidującym, w brzmieniu obowiązującym w dniu wydania wskazanego wyroku, obowiązek zawarcia w skardze kasacyjnej wniosku o jej przyjęcie do rozpoznania i jego uzasadnienie. Zdaniem Skarżącej, nowelizacja Kodeksu postępowania cywilnego, która nastąpiła mocą ustawy z dnia 19 marca 2009 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. Nr 69, poz. 593; dalej: „nowela z 2009 r.”), stanowiła realizację powołanego wyroku Trybunału Konstytucyjnego (*vide* – uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego, druk nr 1368/VI kadencji,

s. 1), a istotą wprowadzonych zmian było zniesienie rygoru odrzucenia skargi kasacyjnej bez wzywania do uzupełnienia braku, lecz jedynie w odniesieniu do wymogu zawarcia w niej wniosku o przyjęcie do rozpoznania i jego uzasadnienia.

W odniesieniu do pozostałych konstrukcyjnych elementów skargi kasacyjnej, w tym także „wniosku o uchylenie lub uchylenie i zmianę orzeczenia z oznaczeniem zakresu żądanego uchylenia i zmiany”, nowela z 2009 r. nie wprowadziła jednak żadnych merytorycznych modyfikacji, podtrzymując względem nich zasadę, że brak tych elementów konstrukcyjnych skargi kasacyjnej ma charakter nieusuwalny i powoduje odrzucenie skargi kasacyjnej (zaznaczyć trzeba jedynie, iż wymóg zawarcia w tej skardze „wniosku o uchylenie lub uchylenie i zmianę orzeczenia z oznaczeniem zakresu żądanego uchylenia i zmiany” był początkowo zamieszczony w pkt 4 paragrafu 1 artykułu 398⁴ k.p.c.; po wejściu w życie noweli z 2009 r., w nowym brzmieniu art. 398⁴ k.p.c., wymóg ten zamieszczono w pkt 3 paragrafu 1 tego artykułu). Z tego względu nowela z 2009 r. ma charakter fragmentaryczny. Przyjęty w skardze konstytucyjnej sposób określenia przedmiotu kontroli konstytucyjności pozwoli natomiast – wedle Skarżącej – zapobiec ponownej, fragmentarycznej i niesatysfakcjonującej nowelizacji przepisów Kodeksu postępowania cywilnego, jeśli Trybunał Konstytucyjny stwierdzi, że przepis art. 398⁶ § 2 i 3 w związku z art. 398⁴ § 1 k.p.c. jest niezgodny z powołanymi wzorcami konstytucyjnymi.

Warto zauważyć, iż w skardze konstytucyjnej kontroli konstytucyjności próbowano poddać także przepisy:

- art. 398⁶ § 3 w związku z art. 398⁶ § 2 i art. 394¹ § 1 k.p.c. w zakresie, w jakim przewiduje niezaskarżalność postanowienia Sądu Najwyższego o odrzuceniu skargi kasacyjnej niespełniającej wymagań określonych w art. 398⁴ § 1 k.p.c., któremu zarzucono

niezgodność z art. 45 ust. 1 w związku z art. 32 ust. 1 Konstytucji,
oraz

- art. 398⁶ w związku z art. 398⁴ § 1 i 2 k.p.c. w zakresie, w jakim wprowadza odmienne skutki prawne dla braków konstrukcyjnych skargi kasacyjnej tej samej kategorii, któremu zarzucono niezgodność z art. 45 ust. 1 w związku z art. 32 ust. 1 Konstytucji.

Trybunał Konstytucyjny, postanowieniem z dnia 12 stycznia 2017 r., sygn. akt Ts 223/16, odmówił nadania dalszego biegu skardze konstytucyjnej w tym zakresie. Dalszy bieg nadano skardze konstytucyjnej jedynie w zakresie, w jakim dotyczy zbadania zgodności art. 398⁶ § 2 i 3 w związku z art. 398⁴ § 1 pkt 3 w związku z art. 13 § 2 k.p.c. z art. 45 ust. 1 w związku z art. 2 i w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji. Jak wyjaśnił Trybunał Konstytucyjny w powołanym postanowieniu, za kontrolą art. 398⁴ § 1 pkt 1 i 2 k.p.c., a więc w szerszym zakresie, tj. w odniesieniu do innych niż określony w art. 398⁴ § 1 pkt 3 k.p.c. elementów konstrukcyjnych skargi kasacyjnej, nie mogą przemawiać argumenty podniesione w skardze konstytucyjnej, ponieważ pomijają one sprawę Skarżącej, w której jedynie pkt 3 paragrafu 1 artykułu 398⁴ k.p.c. znalazł zastosowanie, jako jeden z elementów podstawy prawnej rozstrzygnięcia Sądu Najwyższego o odrzuceniu skargi kasacyjnej. Tylko zaś przepis, który ostatecznie ukształtował sytuację prawną Skarżącej, może być przedmiotem analizy w postępowaniu zainicjowanym złożeniem skargi konstytucyjnej, w której kontrola konstytucyjna ma charakter konkretny, a nie abstrakcyjny. Z kolei „uzupełnienie” przedmiotu kontroli o art. 13 § 2 k.p.c. jest konsekwencją faktu, że zaskarżone przepisy art. 398⁶ § 2 i 3 w związku z art. 398⁴ § 1 pkt 3 k.p.c. miały w sprawie Skarżącej odpowiednie zastosowanie na podstawie art. 13 § 2 k.p.c., ponieważ postępowanie, którego uczestnikiem była Skarżąca, miało charakter nieprocesowy. Okoliczność ta znalazła również

wyraz w przytoczonej przez Sąd Najwyższy podstawie prawnej rozstrzygnięcia z dnia sierpnia 2016 r.

Skarżąca, uzasadniając przedstawione kwestionowanej regulacji zarzuty, podkreśliła, że skarga kasacyjna niespełniająca wymogów, określonych w art. 398⁴ § 1 k.p.c. (dotknięta „brakami konstrukcyjnymi”), podlega „automatycznemu” odrzuceniu, bez wezwania do usunięcia braków. Przepisy art. 398⁶ § 2 i 3 k.p.c. nie przewidują bowiem, w przypadku „braków konstrukcyjnych” skargi kasacyjnej, postępowania naprawczego, uruchamianego wtedy, gdy skarga ta jest dotknięta brakami formalnymi *sensu stricto* (art. 398⁴ § 3 k.p.c.) oraz gdy brak w niej wniosku o przyjęcie do rozpoznania i jego uzasadnienia (art. 398⁴ § 2 k.p.c.).

Przyjęte przez ustawodawcę rozwiązanie proceduralne jest – zdaniem Skarżącej – sprzeczne z prawem do sądu w tych jego aspektach, w jakich zawiera w sobie:

- prawo do uruchomienia postępowania, w tym także – jak zaznaczono w skardze konstytucyjnej – postępowania przed Sądem Najwyższym, oraz
- prawo do odpowiednio ukształtowanej procedury.

Z uwagi na fakt, iż prawo do odpowiednio ukształtowanej procedury łączy się z zasadą sprawiedliwości proceduralnej, która – jako dyrektywa ukształtowania procedury sądowej w taki sposób, by zapewniała należyte i sprawiedliwe rozpoznanie sprawy, z poszanowaniem uprawnień uczestników postępowania – znajduje zakotwiczenie nie tylko w konstytucyjnym prawie do sądu, ale również w zasadzie demokratycznego państwa prawnego, kwestionowana przez Skarżącą regulacja uznana została za niezgodną również z art. 2 Konstytucji. Skarżąca podkreśliła przy tym, że zasada sprawiedliwości

proceduralnej dotyczy także postępowania nadzwyczajnego, inicjowanego skargą kasacyjną.

Oceniając zgodność zaskarżonego unormowania z przedstawionymi wzorcami kontroli konstytucyjności, Skarżąca wskazała, iż regulacja ta stanowi wyraz nieadekwatnej i rażąco niewspółmiernej do zamierzonego przez ustawodawcę celu ingerencji w prawo do sądu. Narusza ona istotę prawa do sądu, nie jest niezbędna z perspektywy interesu publicznego, a efekt zastosowania przewidzianego w niej ograniczenia prawa do sądu jest nieproporcjonalny do ciężarów nakładanych na podmioty prawa.

Nadmierna ingerencja w prawo do sądu wynika z przyjętego przez ustawodawcę mechanizmu odrzucenia skargi kasacyjnej bez poprzedzającego to odrzucenie postępowania naprawczego. Mało zrozumiałe i niekonsekwentne jest przy tym – zdaniem Skarżącej – rozróżnienie braków kasacyjnych, i skorelowanych z nimi skutków braków skargi kasacyjnej, na braki: „konstrukcyjne nieusuwalne” (art. 398⁴ § 1 k.p.c.), „konstrukcyjne usuwalne” (art. 398⁴ § 2 k.p.c.) oraz „formalne – usuwalne” (art. 398⁴ § 3 k.p.c.). Przewidziana w art. 398⁶ § 2 i 3 k.p.c. regulacja, odwołująca się wyłącznie do braków „konstrukcyjnych nieusuwalnych” skargi kasacyjnej, definitywnie zamyka możliwość merytorycznego rozpoznania sprawy, bowiem skarżący nie ma możliwości konwalidacji skargi kasacyjnej, poprzez usunięcie braków, a sama skarga kasacyjna podlega „automatycznemu” odrzuceniu. Rygoryzmu tego unormowania nie usprawiedliwia – zdaniem Skarżącej – cel, do którego dąży ustawodawca, którym jest, wedle Skarżącej, usprawnienie i przyspieszenie postępowania w oparciu o zasadę formalizmu. Osiągnięcia tego celu nie udaremniłoby poddanie braków konstrukcyjnych skargi kasacyjnej postępowaniu naprawczemu określonemu w art. 398⁶ § 1 k.p.c. Wezwanie do uzupełnienia takich braków skargi kasacyjnej nie musi angażować samego sądu (jako czynność zrutynizowana może być powierzona sądowemu personelowi

pomocniczemu), zaś krótki, np. tygodniowy, termin na uzupełnienie braków nie spowoduje znaczącego wydłużenia postępowania.

Skarżąca wyraziła pogląd, że brak jest funkcjonalnego związku pomiędzy ograniczeniem prawa do sądu, wynikającym z kwestionowanego unormowania, a realizacją wartości wskazanych w art. 31 ust. 3 Konstytucji. Względem na porządek publiczny można wprowadzić usprawiedliwić wprowadzenie ograniczeń formalnych w postępowaniu zainicjowanym skargą kasacyjną, jednak ograniczenia te nie powinny obejmować sankcji automatycznego odrzucenia skargi kasacyjnej z uwagi na braki pisma. Ograniczenie takie niweczy bowiem realizację prawa do rzetelnego i sprawiedliwego postępowania sądowego, naruszając przez to istotę prawa do sądu.

W przekonaniu o zasadności zarzutów podniesionych wobec kwestionowanej regulacji może – zdaniem Skarżącej – utwierdzić charakter skargi kasacyjnej jako nadzwyczajnego środka zaskarżenia. Z istoty swej nakierowana ona jest na ochronę interesu publicznego, mając jedynie w tle interes prywatny, uwzględniając go o tyle, o ile może stać się podłożem zaspokojenia interesu ogólnego. Realizacja tego interesu następuje poprzez eliminację z obrotu prawnego wadliwych rozstrzygnięć sądów powszechnych. Automatyczny skutek odrzucenia skargi kasacyjnej z powodu jej nieusuwalnego braku uniemożliwia realizację interesu publicznego, niezależnie od wagi i charakteru uchybień, jakimi obciążone jest zaskarżone skargą kasacyjną orzeczenie.

Skarżąca podkreśliła, że przedstawiony w skardze konstytucyjnej problem konstytucyjny, którego istotą jest automatyzm skutku w postaci odrzucenia skargi kasacyjnej z powodu braku o charakterze konstrukcyjnym, był już przedmiotem rozstrzygnięcia Trybunału Konstytucyjnego, który w powołanym już wyroku z dnia 1 lipca 2008 r., sygn. akt SK 40/07, zwrócił uwagę na

potrzebę zrekompensowania dolegliwości regulacji art. 398⁶ § 2 i 3 w związku z art. 398⁴ § 1 k.p.c. poprzez wprowadzenie mechanizmów pozwalających na usunięcie braku, w wyniku wezwania – po jego wykryciu przez sąd – do usunięcia. Przedmiotem zainteresowania Trybunału Konstytucyjnego był jednak tylko jeden z elementów konstrukcyjnych skargi kasacyjnej, którego brak powodował odrzucenie owej skargi bez wezwania do jego uzupełnienia, mianowicie wniosek o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania i jego uzasadnienie.

Skarżąca wskazała wreszcie, iż analogiczna do unormowania kwestionowanego przez Nią w przedmiotowej skardze konstytucyjnej regulacja, zawarta w ustawie z dnia 30 sierpnia 2002 r. – Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi (Dz. U. z 2016 r., poz. 718 ze zm.; dalej: „p.p.s.a.”), była przedmiotem wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 8 kwietnia 2014 r., sygn. akt SK 22/11, w którym stwierdzono, że art. 180 w zw. z art. 178 i art. 176 p.p.s.a. w zakresie, w jakim przewiduje odrzucenie, bez wezwania do usunięcia braków, skargi kasacyjnej niespełniającej wymogu zamieszczenia w niej wniosku o uchylenie lub zmianę orzeczenia wraz z oznaczeniem zakresu żadanego uchylenia lub zmiany, jest zgodny z wywodzoną z art. 2 Konstytucji zasadą przyzwoitej legislacji oraz jest niezgodny z art. 45 ust. 1 w związku z art. 31 ust. 3 oraz z art. 78 Konstytucji, a także z wywodzoną z art. 2 Konstytucji zasadą ochrony zaufania obywateli do państwa i stanowionego przez nie prawa (OTK ZU nr 4/A/2014, poz. 37).

Pismem z dnia 30 marca 2017 r., sygn. IV.511.2017.AGR, udział w postępowaniu zgłosił Rzecznik Praw Obywatelskich, który wniósł o stwierdzenie, że art. 398⁶ § 2 i 3 w związku z art. 398⁴ § 1 pkt 3 w związku z art. 13 § 2 k.p.c. w zakresie, w jakim przewiduje odrzucenie – bez wezwania do usunięcia braków – skargi kasacyjnej niespełniającej wymagań określonych w art. 398⁴ § 1 pkt 3 k.p.c., są niezgodne z art. 45 ust. 1 w związku z art. 2

i w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji przez to, że w sposób nieproporcjonalny ograniczają konstytucyjne prawo do sądu w zakresie prawa do ukształtowania procedury sądowej zgodnie z wymogami wynikającymi z zasady sprawiedliwości (rzetelności) proceduralnej. Do chwili sporządzenia niniejszego stanowiska Rzecznik Praw Obywatelskich nie przedstawił jednak uzasadnienia swego stanowiska.

Zakwestionowane przepisy mają następujące brzmienie:

„Art. 398⁶. (...).

§ 2. Sąd drugiej instancji odrzuca na posiedzeniu niejawnym skargę kasacyjną wniesioną po upływie terminu, skargę niespełniającą wymagań określonych w art. 398⁴ § 1, nieopłaconą oraz skargę, której braków nie usunięto w terminie lub z innych przyczyn niedopuszczalną.

§ 3. Sąd Najwyższy odrzuca skargę kasacyjną, która podlegała odrzuceniu przez sąd drugiej instancji, albo zwraca ją temu sądowi w celu usunięcia dostrzeżonych braków.”;

„Art. 398⁴. § 1. Skarga kasacyjna powinna zawierać:

(...)

1) wniosek o uchylenie lub uchylenie i zmianę orzeczenia z oznaczeniem zakresu żdanego uchylenia i zmiany.”;

„Art. 13. (...)

§ 2. Przepisy o procesie stosuje się odpowiednio do innych rodzajów postępowań unormowanych w niniejszym kodeksie, chyba że przepisy szczególne stanowią inaczej.”.

Przepis art. 398⁴ k.p.c. otrzymał nowe, obecnie obowiązujące brzmienie na mocy noweli z 2009 r., której celem była – jak już powiedziano – implementacja wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 1 lipca 2008 r., zapadłego w sprawie o sygn. SK 40/07. Interwencja ustawodawcy polegała na przeniesieniu treści normatywnej, zawartej poprzednio w art. 398⁴ § 1 pkt 3 k.p.c., do samodzielnego § 2 tego artykułu, który otrzymał następującą treść: „[o]prócz wymagań przewidzianych w § 1, skarga kasacyjna powinna zawierać wnioski o przyjęcie do rozpoznania i jego uzasadnienie”. Z kolei regulacja, zawarta w poprzednim brzmieniu art. 398⁴ § 2 k.p.c., otrzymała nowe oznaczenie – „§ 3”, zaś wymóg skargi kasacyjnej, zamieszczony w art. 398⁴ § 1 pkt 4 k.p.c. (w brzmieniu sprzed noweli z 2009 r.), zyskał – w obecnym brzmieniu art. 398⁴ § 1 k.p.c. – oznaczenie „pkt 3”. Wreszcie, w przepisie art. 398⁶ § 1 k.p.c., którego przedmiotem jest określenie procesowych skutków braków formalnych skargi kasacyjnej, i stanowiącym – przed modyfikacją dokonaną nowelą z 2009 r. – że „[j]eżeli skarga kasacyjna nie spełnia wymagań przewidzianych w art. 398⁴ § 2, przewodniczący w sądzie drugiej instancji wzywa skarżącego do usunięcia braków w terminie tygodniowym pod rygorem odrzucenia skargi”, postępowaniem naprawczym objęto obecnie nie tylko braki formalne skargi kasacyjnej, określone aktualnie w art. 398⁴ § 3 k.p.c. („zwykłe” wymagania przewidziane dla pisma procesowego), ale również wymóg zawarcia w skardze kasacyjnej wniosku o przyjęcie do rozpoznania i jego uzasadnienie, o czym stanowi art. 398⁴ § 2 k.p.c.

W doktrynie procesu cywilnego powszechnie i zgodnie przyjmuje się, że wymogi formalne skargi kasacyjnej mają niejednorodny charakter. Ustawodawca, określając bowiem kształt skargi kasacyjnej, wyraźnie wydzielił te jej elementy, które „konstruuja” skargę, a więc sprawiają, że podejmowana czynność może być w ogóle zakwalifikowana jako skarga kasacyjna (jest skargą kasacyjną), oraz pozostałe wymagania, określone w art. 398⁴ § 3 k.p.c., które

mają – z punktu widzenia kwalifikacji czynności procesowej – charakter drugorzędny, właściwy dla większości pism procesowych. Do pierwszej grupy kwalifikowano wymogi, określone w art. 398⁴ § 1 pkt 1 – 4 k.p.c. w brzmieniu sprzed noweli z 2009 r.:

- oznaczenie orzeczenia, od którego została wniesiona, ze wskazaniem, czy jest ono zaskarżone w całości czy w części;
- przytoczenie podstaw kasacyjnych i ich uzasadnienie;
- wniosek o uchylenie lub uchylenie i zmianę orzeczenia z oznaczeniem zakresu żądanego uchylenia oraz
- wniosek o przyjęcie skargi do rozpoznania i jego uzasadnienie

(*vide* – Jacek Gudowski, *Pogląd na kasację*, [w:] Paweł Grzegorzczak, Krzysztof Knoppek, Marcin Walasik [red.], *Proces cywilny. Nauka–Kodyfikacja–Praktyka. Księga Jubileuszowa dedykowana profesorowi Feliksowi Zedlerowi*, Warszawa 2012, s. 165).

Niedopełnienie wymagań przewidzianych dla „zwykłych” pism procesowych skutkowało wezwaniem przez przewodniczącego sądu drugiej instancji do usunięcia tych braków w terminie tygodniowym pod rygorem odrzucenia skargi kasacyjnej (w przypadku, gdy braki te zostały dostrzeżone dopiero przez Sąd Najwyższy, Sąd ten zwracał skargę kasacyjną sądowi drugiej instancji w celu usunięcia dostrzeżonych braków). Skutkiem niedopełnienia wymagań konstrukcyjnych, określonych w art. 398⁴ § 1 k.p.c., było natomiast odrzucenie skargi, a ściślej – pisma mającego jedynie jej pozór, bez wzywania do usunięcia braków (*vide* – *ibidem*). Warto tu zaznaczyć, iż podział braków formalnych skargi kasacyjnej na konstrukcyjne, nieusuwalne i inne braki formalne, usuwalne, przyjmowany był już w orzecznictwie Sądu Najwyższego w okresie międzywojennym i, choć nie wynikało to wyraźnie z przepisów, wymaganie zachowania istotnych elementów kasacji rygorystycznie egzekwowano. Również po przywróceniu kasacji w postępowaniu cywilnym w 1996 r. w orzecznictwie Sądu Najwyższego konsekwentnie nawiązywano do

przedwojennej wykładni i praktyki (*vide* – Tadeusz Ereciński, *System Prawa Procesowego Cywilnego. Środki Zaskarżenia*, Tom III, część 2, Jacek Gudowski [red. naukowy], Tadeusz Ereciński [red. nacz.], Warszawa 2013, s. 1018 – 1019 i powołane tam orzecznictwo Sądu Najwyższego).

Jasny podział wymogów skargi kasacyjnej na wymogi konstrukcyjne, niepodlegające uzupełnieniu, oraz wymogi właściwe każdemu pismu procesowemu – usuwalne wymaga zatem, w świetle wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 1 lipca 2008 r., sygn. akt SK 40/07 i zmian wprowadzonych w art. 398⁴ i 398⁶ k.p.c. nowelą z 2009 r., ponownego przeanalizowania. W szczególności chodzi o obecną kwalifikację wymogu zawarcia w skardze kasacyjnej wniosku o przyjęcie skargi do rozpoznania i jego uzasadnienie, w związku z uznaniem go za brak usuwalny, a w konsekwencji – co szczególnie istotne z punktu widzenia zarzutów skargi konstytucyjnej oraz ich uzasadnienia – relację tego wymogu do pozostałych, „konstrukcyjnych” wymogów skargi kasacyjnej, wskazanych w obecnie obowiązującym art. 398⁴ § 1 pkt 1 – 3 k.p.c.

W piśmiennictwie sformułowano pogląd, że nowela z 2009 r. diametralnie zmieniła charakter procesowy wymogu zawarcia w skardze kasacyjnej wniosku o przyjęcie do rozpoznania i jego uzasadnienie, nadając mu obecnie charakter wymagania formalnego, podlegającego usunięciu w razie jego niezachowania, choć – jak podkreślono – zmianie nie uległ jego merytoryczny aspekt (*vide* – Tadeusz Wiśniewski, teza 1 do art. 398⁴, [w:] Henryk Dolecki, Tadeusz Wiśniewski [red.], *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom II. Artykuły 367 – 505*³⁷, Warszawa 2010, s. 203). Nieco inaczej rzecz ujmuje E. Marszałkowska-Krześ, twierdząc, że konsekwencją nowelizacji k.p.c. jest poszerzenie katalogu zwykłych wymogów formalnych skargi kasacyjnej, przez zaliczenie do nich wniosku o przyjęcie skargi do rozpoznania i jego uzasadnienia (*vide* – Elwira Marszałkowska-Krześ, teza 24 do art. 398⁴, [w:]

Elwira Marszałkowska-Krześ [red.], *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, Warszawa 2017, Legalis).

Przedstawiono również stanowisko, że wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 1 lipca 2008 r., w sprawie o sygn. SK 40/07, zaburzył klasyczny podział wymagań skargi kasacyjnej do rozpoznania. Odnośnie do wymagania zawarcia w skardze kasacyjnej wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania i jego uzasadnienia wykreowano trzecią, hybrydową kategorię wymagania skargi kasacyjnej – wymaganie o charakterze konstrukcyjnym, charakteryzujące wyłącznie skargę kasacyjną, lecz powiązane z sankcją przewidzianą dla zwykłego braku formalnego (*vide* – Tadeusz Ereciński, teza 3 do art. 398⁴, [w:] Tadeusz Ereciński [red.], *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Część pierwsza. Postępowanie rozpoznawcze*, tom 2, Warszawa 2009, s. 280).

Twierdzi się wreszcie, że wymóg skargi kasacyjnej, określony w art. 398⁴ § 2 k.p.c., nadal jest wymaganiem konstrukcyjnym skargi kasacyjnej, tyle że o charakterze względnym, bo dotyczące go braki, inaczej niż braki w zakresie wymagań bezwzględnych, przewidzianych w art. 398⁴ § 1 pkt 1 – 3 k.p.c., podlegają usunięciu w ramach postępowania sanacyjnego. Ze względu na dominujący, publicznoprawny rys skargi kasacyjnej oraz przesąd, wyróżniający ją spośród innych środków prawnych, stanowi nadal element istotny, konstrukcyjny skargi kasacyjnej, a nawet – jej *differentia specifica* (*vide* – Jacek Gudowski, *System Prawa Procesowego Cywilnego...*, s. 990 i 995 – 996, podobnie Andrzej Marciniak, teza B.2 do art. 398⁴, [w:] Andrzej Marciniak, Kazimierz Piasecki [red.], *Kodeks postępowania cywilnego. Tom II. Komentarz. Art. 367 – 729*, Warszawa 2016, Legalis).

Bez względu na przyjęte stanowisko co do istoty wymogu zawarcia w skardze kasacyjnej wniosku o przyjęcie do rozpoznania i jego uzasadnienia, nowelę z 2009 r., a przede wszystkim poprzedzający ją wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 1 lipca 2008 r., sygn. akt SK 40/07, oceniono

w doktrynie zdecydowanie krytycznie, przy czym znaczenie przedstawionych w tej krytyce argumentów wykracza dalece poza samą kwestię charakteru prawnego wymogu skargi kasacyjnej, o którym mowa art. 398⁴ § 2 k.p.c., i odnosi się również do przedmiotu niniejszej skargi konstytucyjnej. W literaturze dostrzeżono bowiem, że zmiana normatywna, wprowadzona nowelą z 2009 r., nie pozostaje bez wpływu na całościową ocenę unormowania art. 398⁴ k.p.c. Wskazuje się w szczególności, że „taka fragmentaryczna zmiana (...) pozbawiła przepis art. 398⁴ k.p.c. wewnętrznej harmonii, a również doprowadziła do niezrozumiałej dysharmonii z przepisami art. 424⁵ i 424⁶ k.p.c.” (*vide* – Elwira Marszałkowska-Krześ, teza 11 do art. 398⁶, *op. cit.*). Podkreślono także, iż „orzeczenie to (wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 1 lipca 2008 r., sygn. akt SK 40/07 – przyp. wł.) nie tylko że głęboko nietrafne, to jednocześnie godzi we wszystkie inne wymagania przewidziane w art. 398⁴ § 1 k.p.c., a tym samym podważa konstytucyjność skargi (kasacyjnej – przyp. wł.) w obecnym kształcie. Stawia bowiem pod znakiem zapytania wszystkie unormowania zawierające wzmożone oczekiwania kierowane do zawodowych pełnomocników i dezaktualizując utrwalony pogląd o podwyższonym mierniku staranności lub szczególnej staranności, jakiej oczekuje się od zawodowego pełnomocnika, podważając w ten sposób także sens przymusu adwokacko-radcowskiego” (*vide* – Jacek Gudowski, *Pogląd...*, *op. cit.*, s. 165 – 166; podobnie Tadeusz Ereciński, [w:] *System...*, *op. cit.*, s. 1020).

Jakkolwiek w przedstawionych wypowiedziach doktryny wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 1 lipca 2008 r., sygn. akt SK 40/07, jawi się przede wszystkim jako niebezpieczny precedens, który podważa istotę skargi kasacyjnej jako nadzwyczajnego środka zaskarżenia, z natury rzeczy naznaczonego znacznym stopniem formalizmu i – co wynika również z przyjętego przez ustawodawcę przymusu adwokacko-radcowskiego – opatrzonego surowymi rygorami procesowymi w przypadku braków formalnych skargi kasacyjnej, to można, jak się wydaje, postawić tezę, że Skarżąca

przyjmuje zbliżoną optykę w ocenie znaczenia powołanego wyroku Trybunału Konstytucyjnego, w tym sensie, że – nie podzielając wyrażanych przez doktrynę negatywnych ocen wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 1 lipca 2008 r. – uznaje, że te same argumenty, które legły u podstaw stwierdzenia niekonstytucyjności procesowego rygoru odrzucenia skargi kasacyjnej w przypadku braku wniosku o przyjęcie do rozpoznania i jego uzasadnienia, wskazują na niekonstytucyjność obarczenia takimi rygorami również pozostałych „konstrukcyjnych” wymogów skargi kasacyjnej, w tym także wymogu, o którym mowa w art. 398⁴ § 1 pkt 3 k.p.c.

Przyjęcie takiej konkluzji musi być jednak poprzedzone rozważeniem, czy wymóg zawarcia w skardze kasacyjnej wniosku o rozpoznanie i jego uzasadnienia nie różni się od pozostałych „konstrukcyjnych” wymogów skargi kasacyjnej, zawartych w art. 398⁴ § 1 k.p.c., czy też – przeciwnie – odznacza się pewnymi specyficznymi cechami, które wykluczają bezpośrednie zastosowanie argumentacji zawartej w wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 1 lipca 2008 r., w sprawie o sygn. akt SK 40/07, w ocenie konstytucyjności art. 398⁶ § 2 i 3 w związku z art. 398⁴ § 1 pkt 3 w związku z art. 13 § 2 k.p.c. Trzeba podkreślić, że chodzi tu nie o różnicę wykreowaną przez zmiany normatywne, wynikające z noweli z 2009 r., a pośrednio – z wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 1 lipca 2008 r., sygn. akt SK 40/07, lecz o odmienności wynikające z samej istoty i znaczenia wymogu zawarcia w skardze kasacyjnej wniosku o rozpoznanie i jego uzasadnienia.

W literaturze przedmiotu zwrócono uwagę na fakt, iż w wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 1 lipca 2008 r. właśnie zabrakło pogłębionej oceny charakteru prawnego wymagania formalnego skargi kasacyjnej, zawartego obecnie w art. 398⁴ § 2 k.p.c., zwłaszcza przez określenie stosunku tego wymagania do innych warunków formalnych zwartych w art. 398⁴ § 1 pkt 1 – 3 k.p.c. Wymaganie określone w art. 398⁴ § 2 k.p.c. ma bowiem charakter „zewnątrzny” w stosunku do samej skargi kasacyjnej w tym sensie, że jego

niespełnienie nie może prowadzić do uznania, że w ogóle nie wniesiono skargi kasacyjnej. Wyraźne odróżnienie charakteru wymagania przewidzianego w art. 398⁴ § 2 k.p.c. od wymagań konstrukcyjnych skargi kasacyjnej mogłoby – jak podkreślono – zapobiec ewentualnym próbom odnoszenia przedstawionej argumentacji Trybunału Konstytucyjnego do wymagań konstrukcyjnych skargi kasacyjnej określonych w art. 398⁴ § 1 pkt 1 – 3 k.p.c. Jeśli więc stanowisko Trybunału Konstytucyjnego, zaprezentowane w wyroku z dnia 1 sierpnia 2008 r., w sprawie o sygn. akt SK 40/07, nie będzie odnoszone do innych elementów skargi, jeśli wreszcie przyjąć, że Trybunał Konstytucyjny uznał wymóg zawarcia w skardze kasacyjnej wniosku o rozpoznanie i jego uzasadnienia za nie na tyle istotny, by uważać go za wymaganie konstrukcyjne, można się z argumentacją Sądu Konstytucyjnego całkowicie zgodzić (*vide* – Sławomir Cieślak, *Formalizm procesowy w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego*, [w:] Tadeusz Ereciński, Karol Weitz [red.], *Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego a Kodeks postępowania cywilnego. Materiały Ogólnopolskiego Zjazdu Katedr i Zakładów Postępowania Cywilnego. Serock k. Warszawy 24 – 26 września 2009 r.*, Warszawa 2010, s. 78, podobnie tenże, *Stopień sformalizowania czynności pełnomocnika w procesie cywilnym w świetle najnowszego orzecznictwa SN*, [w:] *Czy pełnomocnik ma prawo do błędu? – najnowsze orzecznictwo Sądu Najwyższego z zakresu postępowania cywilnego – relacja z seminarium*, Monitor Prawniczy nr 5/2009, Legalis).

Specyfikę wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania i jego uzasadnienia dostrzega się również w komentarzach do Kodeksu postępowania cywilnego, wskazując, że jest to szczególny i samoistny wymóg formalny skargi kasacyjnej, którego nie można mylić np. z wymogiem konstrukcyjnym dotyczącym przytoczenia podstaw kasacyjnych. Wymóg ten wiąże się bowiem wyłącznie z instytucją przedsądu, uregulowaną w art. 398⁹ § 1 pkt 1 – 4 k.p.c. (*vide* – Tadeusz Wiśniewski, teza 12 do art. 398⁴, [w:] Henryk Dolecki, Tadeusz Wiśniewski [red.], *Kodeks...*, *op. cit.*, s. 209).

Wymogi skargi kasacyjnej, określone w art. 398⁴ § 1 pkt 1 – 3 i § 2 k.p.c. związane są z jej charakterem, jako szczególnego środka odwoławczego, w odróżnieniu od wymogów z § 3 artykułu 398⁴ znamienych dla zwykłego pisma procesowego (*vide* – Tadeusz Ereciński, teza 2 do art. 398⁴, [w:] *Kodeks...*, *op. cit.*, s. 280). Jednakże również w kategorii elementów konstruujących skargę kasacyjną, wymóg określony w art. 398⁴ § 2 k.p.c. odznacza się – jak była już o tym mowa – specyfiką, związaną z publicznoprawnym charakterem skargi kasacyjnej. Wymóg ten dotyczy okoliczności zwanych – według określenia zaproponowanego przez J. Gudowskiego – „przyczynami kasacyjnymi” (*vide* – Jacek Gudowski, *Pogląd...*, *op. cit.*, s. 160), które mają uzasadniać potrzebę wniesienia i rozpoznania skargi kasacyjnej, postrzeganą jednak z perspektywy publicznoprawnej i w oderwaniu od indywidualnych interesów stron postępowania cywilnego. Odmienną rolę spełniają natomiast podstawy kasacyjne, których obowiązek zamieszczenia (wraz z uzasadnieniem) w skardze kasacyjnej wynika z art. 398⁴ § 1 pkt 2 k.p.c. Podstawy te mają charakter zarzutu skierowanego wobec zaskarżonego orzeczenia, wskazując na jego wadliwość, i służą wykazaniu, że skarga kasacyjna, zasługująca na przyjęcie do rozpoznania ze względu na występujące przyczyny kasacyjne, zostanie uwzględniona. Podstawy kasacyjne są zatem instrumentem umożliwiającym kontrolę zaskarżonego orzeczenia z punktu widzenia jego zgodności z prawem oraz wyznaczają, wraz z określeniem kwestionowanego orzeczenia – ze wskazaniem, czy jest ono zaskarżone w całości czy w części (art. 398⁴ § 1 pkt 1 k.p.c.) – oraz z wnioskiem o uchylenie lub uchylenie i zmianę orzeczenia – z oznaczeniem zakresu żądanego uchylenia i zmiany (art. 398⁴ § 1 pkt 3 k.p.c.) – zakres kognicji Sądu Najwyższego.

W orzecznictwie Sądu Najwyższego akcentuje się znaczenie ścisłego i precyzyjnego wypełnienia konstrukcyjnych wymogów skargi kasacyjnej,

określonych w obecnie obowiązującym art. 398⁴ § 1 pkt 1 – 3 k.p.c. Wskazano w szczególności, że wyraźny podział normatywny, polegający na wyodrębnieniu każdego wymagania w osobnym punkcie paragrafu pierwszego, pozwala na sformułowanie tezy, iż w skardze kasacyjnej każde wymaganie powinno być spełnione oddzielnie, w wyodrębnionych tematycznie i typograficznie jednostkach testu. Taka forma to nie tylko znak profesjonalizmu autora skargi kasacyjnej, ale także sposób na przejrzyste unaocznienie, że wszystkie wymagania ustawowe zostały w sposób niebudzący wątpliwości wypełnione (*vide* – postanowienie z dnia 15 grudnia 2006 r., sygn. akt III CZ 93/06, LEX nr 610093). Chodzi o to, by kasacja była zredagowana w sposób niestwarzający żadnych wątpliwości interpretacyjnych, co nie jest – zdaniem Sądu Najwyższego – nadmiernym utrudnieniem w odniesieniu do strony działającej przez profesjonalnego pełnomocnika (*vide* – wyrok Sądu Najwyższego z dnia 19 grudnia 2006 r., sygn. akt V CK 10/06, LEX nr 610098). W doktrynie podkreśla się natomiast, że stopień trudności, niezbędny przy spełnieniu wymogów konstrukcyjnych skargi kasacyjnej, nie jest wysoki, chodzi wszak tylko o formalną „powłokę” skargi, a nie o jej treść oraz jakość argumentacji (*vide* – Jacek Godowski, *Pogląd..., op. cit.*, s. 165). Te bowiem podlegają ocenie w toku merytorycznej oceny skargi kasacyjnej, o ile skarga ta zostanie – w następstwie przedsądu – przyjęta do rozpoznania.

Zasadniczo w orzecznictwie Sądu Najwyższego brak ścisłego dopełnienia obowiązku oznaczenia w skardze kasacyjnej zakresu żądanego uchylenia traktuje się rygorystycznie, uznając, że jest to brak powodujący niedopuszczalność skargi kasacyjnej (*vide* – postanowienia: z dnia 13 października 2005 r., sygn. akt II PZ 39/05, OSNP nr 17 – 18/2006, poz. 274, z dnia 17 maja 2006 r., sygn. akt II PZ 17/06, OSNP nr 9 – 10/2007, poz. 136, z dnia 13 lipca 2007 r., sygn. akt V CSK 208/07, LEX nr 609975, z dnia 13 lipca 2007 r., sygn. akt V CSK 209/07, LEX nr 609976, z dnia 13 lipca 2007 r., sygn. akt V CSK 214/07, LEX nr 609977, z dnia 2 lipca 2009 r., sygn. akt III UZ 5/09,

LEX nr 537020; z dnia 20 lutego 2015 r., sygn. akt V CSK 427/14, LEX nr 1646401; z dnia 11 marca 2015 r., sygn. akt III CSK 399/14, LEX nr 1660667). Zdaniem Sądu Najwyższego, „[j]eżeli strona wnosząca skargę kasacyjną domaga się uchylenia skarżonego orzeczenia, to zobowiązana jest wskazać, jaki jest zakres tego żądania, tj. «w całości» czy «w części». Ponieważ powołany przepis nakazuje użycie precyzyjnego oznaczenia zakresu zaskarżenia i zakresu uchylenia, wobec tego ten element skargi nie może być dookreślany przez sąd w drodze interpretacji okoliczności związanych z przebiegiem postępowania i prawdopodobnym zamiarem skarżącego” (postanowienie z dnia 14 stycznia 2016 r., sygn. akt I CZ 116/15, LEX nr 1992027). Wniosek o uchylenie lub uchylenie i zmianę orzeczenia z oznaczeniem zakresu żądanego uchylenia lub zmiany powinien być sformułowany precyzyjnie, w sposób niewywołujący jakichkolwiek wątpliwości. Niedopuszczalne jest domniemywanie żądania skarżącego lub ustalanie treści tego żądania na podstawie innych przesłanek, w tym uzasadnienia skargi kasacyjnej.

W orzecznictwie Sądu Najwyższego wyraźnie podkreślano również związek pomiędzy wymogiem zawartym w art. 398⁴ § 1 pkt 1 k.p.c. (obowiązek oznaczenia orzeczenia, od którego skarga kasacyjna jest wniesiona, ze wskazaniem, czy jest ono zaskarżone w całości czy w części) a obowiązkiem zawarcia w skardze kasacyjnej wniosku o uchylenie lub uchylenie i zmianę orzeczenia z oznaczeniem zakresu żądanego uchylenia i zmiany. Z tego względu, Sąd Najwyższy przyjmował niekiedy, że jeżeli skarżący wyraźnie wskaże, że zaskarża wyrok w całości i wnosi o jego uchylenie, to tym samym wystarczająco uzewnętrznia wolę, iż wniosek o uchylenie dotyczy całego wyroku. Odmienne stanowisko miałyby w tym wypadku przesadnie formalistyczny charakter (*vide* – postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 8 maja 2008 r., sygn. akt V CZ 26/08, LEX nr 646373). Jednocześnie jednak, jak podkreślał wielokrotnie Sąd Najwyższy, odrzuceniu powinna podlegać skarga kasacyjna, której zakres żądanego uchylenia lub uchylenia i zmiany nie

odpowiada wskazanemu zakresowi zaskarżenia ani podanej wartości przedmiotu zaskarżenia, innymi słowy – gdy brak jest między nimi wzajemnej harmonii, przez co należy rozumieć, że skarżący nie dopełnił obowiązku sformułowania, odpowiednio do zakresu zaskarżenia i w zgodności z nim, wniosku o uchylenie lub uchylenie i zmianę całości lub określonej ściśle części zaskarżonego orzeczenia (*vide* – postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 23 sierpnia 2012 r., sygn. akt III CSK 161/12, LEX nr 1222166; z dnia 28 stycznia 2016 r., sygn. akt II CSK 429/15, LEX nr 1998547 i z dnia 24 sierpnia 2016 r., sygn. akt V CSK 112/16, LEX nr 2095811).

Trzeba podkreślić, że – jak słusznie zauważyła Skarżąca – rygoryzm w ocenie spełnienia przez skarżącego wymogu określonego w art. 398⁴ § 1 pkt 3 k.p.c. ulega w orzecznictwie Sądu Najwyższemu, zwłaszcza w ostatnim czasie, pewnemu złagodzeniu. Sąd Najwyższy podkreśla w szczególności, że aby uczynić zadość warunkom skargi kasacyjnej, wskazanym w art. 398⁴ § 1 k.p.c., nie jest wymagane, by skarżący użył wymienionych w tym przepisie słów (skorzystał z gotowych formułek). Chodzi bowiem przede wszystkim o to, by ze skargi kasacyjnej wynikało w sposób nienasuwający wątpliwości, czy skarżący domaga się uchylenia zaskarżonego orzeczenia, czy też uchylenia i zmiany orzeczenia oraz w jakim zakresie żądane rozstrzygnięcie, to jest uchylenie lub uchylenie i zmiana zaskarżonego orzeczenia, powinno nastąpić (*vide* – postanowienie z dnia 16 grudnia 2010 r., sygn. akt I CZ 150/10, LEX nr 687013; podobnie w postanowieniach: z dnia 6 czerwca 2007 r., sygn. akt II UZ 15/07, OSNP nr 17 – 18/2008, poz. 272; z dnia 18 marca 2015 r., sygn. akt I CZ 29/15, LEX nr 1677126; z dnia 30 września 2016 r., sygn. akt I CZ 54/16, LEX nr 2155204 i z dnia 22 marca 2017 r., sygn. akt III SZ 1/17, LEX nr 2273856). W postanowieniu z dnia 14 stycznia 2015 r., w sprawie o sygn. akt I CZ 116/14, Sąd Najwyższy stwierdził nawet, iż „[n]ależy dopuścić odstępstwo od wymagania określonego w art. 398⁴ § 1 pkt 3 k.p.c., jeżeli wnioski kasacyjne dadzą się wyprowadzić w sposób oczywisty z treści wniesionej skargi

kasacyjnej. Pominięcie w skardze kasacyjnej wniosku o uchylenie zaskarżonego wyroku, a ograniczenie się do wniosku o jego zmianę nie musi prowadzić do odrzucenia skargi kasacyjnej, jeżeli wnioskowany przez skarżącego sposób rozstrzygnięcia sprawy przez Sąd Najwyższy nie budzi wątpliwości” (LEX nr 1650275). Warto zaznaczyć, iż powołane orzeczenie Sądu Najwyższego zapadło w sprawie odznaczającej się pewnym podobieństwem do sprawy, na tle której wywiedziono skargę konstytucyjną. Chodziło w niej bowiem o skargę kasacyjną dotyczącą wyroku w sprawie o uchylenie uchwały organu spółdzielni, która to uchwała, ze względu na swoją treść, może zostać uchylona lub utrzymana w mocy tylko w całości. Skoro zatem – jak zauważył Sąd Najwyższy – skarżąca wskazała, że zaskarża wyrok w całości, to ponowne formułowanie tego – we wniosku o uchylenie lub uchylenie i zmianę orzeczenia – nie było ani konieczne, ani potrzebne (*vide – ibidem*; podobnie Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 9 marca 2016 r., sygn. akt II CZ 115/15, LEX nr 2025777, w którym – w sytuacji odwrotnej, tj. gdy we wniosku kasacyjnym wskazano, że wniesiono o uchylenie wyroku w całości – stwierdził, że brak precyzji przy określeniu granic zaskarżenia należało zakwalifikować jako oczywistą niedokładność, niestanowiącą przeszkody do nadania biegu skardze kasacyjnej). W postanowieniu z dnia 15 czerwca 2016 r., sygn. akt II CZ 43/16, Sąd Najwyższy uznał natomiast, że precyzyjne określenie zakresu zaskarżenia jest konieczne, gdyż niezaskarżona część orzeczenia nie może być przedmiotem rozpoznania przez Sąd Najwyższy. Jeśli zaś w sprawie nie występuje możliwość częściowego uchylenia zaskarżonego postanowienia, wymaganie od uczestnika oznaczenia zakresu żądanego uchylenia, przez użycie sformułowania zawartego w przepisie, stanowiłoby przejaw nadmiernego formalizmu. Nieoznaczenie przez uczestnika w sposób wyraźny zakresu żądanego uchylenia – w sytuacji, gdy z zakresu zaskarżenia oraz charakteru sprawy wynika w sposób oczywisty i niewymagający interpretacji, że wniosek kasacyjny zawiera żądanie uchylenia

zaskarżonego orzeczenia w całości – nie daje podstaw do odrzucenia skargi kasacyjnej (LEX nr 2057353).

Skarżąca zakwestionowała przepis art. 398⁶ § 2 i 3 w związku z art. 398⁴ § 1 pkt 3 w związku z art. 13 § 2 k.p.c. zarzucając mu naruszenie, wywiedzonego z art. 45 ust. 1 Konstytucji, prawa do odpowiedniego ukształtowania procedury w powiązaniu z zasadą sprawiedliwości proceduralnej, i w ten sposób powieliła konstrukcję wzorca kontroli przyjętą w wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 1 lipca 2008 r., w sprawie o sygn. akt SK 40/07. W orzeczeniu tym Trybunał Konstytucyjny podkreślił, że wymóg sprawiedliwości proceduralnej dotyczy wszystkich etapów postępowania cywilnego. Zaznaczając, że sprawiedliwość proceduralna nie może być oceniana w kategoriach abstrakcyjnych, niezależnie od kategorii spraw, które są przedmiotem rozpoznania sądowego, konfiguracji podmiotowych i znaczenia poszczególnych praw dla ochrony interesów jednostki, zakwestionował zarazem tezę, w myśl której sam nadzwyczajny charakter środka zaskarżenia, jakim jest skarga kasacyjna, może usprawiedliwiać wszelkie ograniczenia w dostępie do tego środka. Ustawodawca, decydując się na wyjście poza minimalny standard gwarantowany przez art. 176 ust. 1 Konstytucji, określający postępowanie sądowe jako dwuinstancyjne, nie może bowiem działać na zasadzie pełnej dowolności, choć bez wątplenia dysponuje w tym zakresie większą swobodą regulacyjną.

Trybunał Konstytucyjny w powołanym wyroku podkreślił specyfikę skargi kasacyjnej, łączącej w sobie realizację interesu publicznego i interesu jednostki, pozwalającej przede wszystkim na realizację publicznoprawnych funkcji Sądu Najwyższego jako organu służącego ujednolicaniu orzecznictwa, a jednocześnie uwypuklił różnicę pomiędzy tym środkiem a apelacją, która, jako środek odwoławczy zwyczajny, dewolutywny i suspensywny, służy naprawianiu błędów natury prawnej i faktycznej popełnionych zarówno przez strony, jak

i sądy, a przez to – realizacji prawa stron do dwuinstancyjnego postępowania sądowego.

Zdaniem Trybunału Konstytucyjnego, sam obowiązek zawarcia w skardze kasacyjnej wniosku o przyjęcie do rozpoznania oraz jego uzasadnienie nie narusza konstytucyjnego prawa do sądu, choć stanowi przejaw formalizmu procesowego. Formalizm jest jednak nieodzownym elementem sprawnego i rzetelnego przeprowadzenia postępowania. Szybkość postępowania nie jest przy tym – jak podkreślił Trybunał Konstytucyjny – jedyną wartością, której realizacji formalizm ten ma służyć. W przypadku skargi kasacyjnej chodzi bowiem głównie o to, by Sąd Najwyższy mógł sprawnie realizować swe funkcje, co bez zachowania przez skargę kasacyjną pewnego, czytelnego schematu, uwzględniającego istotne merytorycznie kwestie, byłoby utrudnione. Ze względu na przymus adwokacko-radcowski, zachowanie warunków formalnych skargi kasacyjnej nie może być ocenione jako niemożliwe do spełnienia.

Trybunał Konstytucyjny stwierdził, że o ograniczeniu dostępu do sądu w świetle art. 398⁶ § 2 i 3 k.p.c. decyduje w istocie to, że odrzucenie skargi kasacyjnej następuje bez wezwania do uzupełnienia jej braków. Rygoryzm skutków niezawarcia w skardze kasacyjnej wniosku o przyjęcie do rozpoznania skargi kasacyjnej i jego uzasadnienia służy bowiem wyłącznie zapewnieniu szybkości postępowania, która jednak nie jest wartością, na rzecz której można poświęcić ochronę konstytucyjnych praw podmiotowych. W omawianym wyroku wskazano również, że usprawiedliwieniem regulacji z art. 398⁶ § 2 i 3 k.p.c. nie może być także obowiązujący w postępowaniu kasacyjnym przymus adwokacko-radcowski. Strona reprezentowana przez zawodowego pełnomocnika działa w zaufaniu do jego umiejętności zawodowych w zakresie prowadzenia spraw przed sądem, w tym kwalifikacji do sporządzenia skargi kasacyjnej, jednak daleko idące konsekwencje niedopełnienia obowiązków przez profesjonalnego pełnomocnika ponosi sama strona postępowania, która

staje wobec nieodwracalnych, negatywnych skutków nieprofesjonalnych działań. Trybunał Konstytucyjny podkreślił wreszcie, że, podobnie jak przy apelacji, istnienie braków formalnych jest w pewnych wypadkach kwestią ocenną, czego dowodzi niejednolite orzecznictwo Sądu Najwyższego na tle art. 398⁶ § 2 i 3 w związku z art. 398⁴ § 1 pkt 3 k.p.c. w brzmieniu sprzed noweli z 2009 r. Ryzyko różnic w ocenie dokonywanej przez sądy spada w takiej sytuacji na poszukującego ochrony sądowej.

Choć – jak podkreślił Trybunał Konstytucyjny – pomiędzy apelacją i skargą kasacyjną istnieją zasadnicze różnice, a waga ograniczenia prawa do sądu, wynikającego z formalizmu, jest większa w przypadku apelacji, Trybunał Konstytucyjny uznał, że w odniesieniu do art. 398⁶ § 2 i 3 k.p.c. w związku z art. 398⁴ § 1 pkt 3 k.p.c., w brzmieniu sprzed noweli z 2009 r., aktualne są uwagi poczynione przez Trybunał Konstytucyjny w wyroku z dnia 20 maja 2008 r., sygn. akt P 18/07 (OTK ZU nr 4/A/2008, poz. 61), w którym za niekonstytucyjną uznano regulację przewidującą odrzucenie, ze względu na dostrzeżone a nieusuwalne braki formalne, środków odwoławczych, sporządzonych przez profesjonalnego pełnomocnika, przed ich merytorycznym rozpoznaniem, że taka regulacja stanowi nieproporcjonalne ograniczenie prawa dostępu do sądu drugiej instancji. Sąd Konstytucyjny uznał – w ślad za poglądem wyrażonym w wyroku z dnia 20 maja 2008 r. – że instrument wezwania do uzupełnienia braku nie musi angażować czasu sądu, gdyż czynności w tym zakresie, wobec ich znacznego zrutynizowania, może wykonywać personel pomocniczy, działający jedynie pod nadzorem sądu. Samo zaś wezwanie w niewielkim tylko stopniu wydłuża postępowanie.

Warto podkreślić, iż Trybunał Konstytucyjny, uznając przepisy art. 398⁶ § 2 i 3 w związku z art. 398⁴ § 1 pkt 3 k.p.c., w brzmieniu sprzed noweli z 2009 r., za niezgodne z art. 45 ust. 1 w związku z art. 31 ust. 3 i art. 2 Konstytucji, wyraźnie podkreślił, że poza zakresem kontroli konstytucyjności pozostawił inne wypadki odrzucenia skargi kasacyjnej z powodu braków formalnych, bez

wzywania do ich uzupełnienia. Należy też zwrócić uwagę, że, wedle Trybunału Konstytucyjnego, przywrócenie stanu konstytucyjności może nastąpić nie tylko w drodze stosownej interwencji ustawodawcy (bez przesądzania jej postaci), ale również dzięki odpowiedniemu ukształtowaniu praktyki, w drodze zastosowania środków będących w dyspozycji Sądu Najwyższego.

Przedstawione w skardze konstytucyjnej uzasadnienie zarzutów naruszenia art. 398⁶ § 2 i 3 w związku z art. 398⁴ § 1 pkt 3 w związku z art. 13 § 2 k.p.c. oparto – jak już wskazano – na argumentacji zawartej w uzasadnieniu wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 1 lipca 2008 r., sygn. akt SK 40/07. Zdaniem Skarżącej, znajduje ona wprost zastosowania do oceny konstytucyjności zakwestionowanych przez nią unormowań. Potwierdzeniem zaś słuszności tego zapatrywania ma być – zdaniem Skarżącej – wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 8 kwietnia 2014 r., sygn. akt SK 22/11, w którym stwierdzono, że art. 180 w związku z art. 178 i art. 176 ustawy z dnia 30 sierpnia 2002 r. – Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi (Dz. U. z 2016 r., poz. 718 ze zm.) w zakresie, w jakim przewiduje odrzucenie, bez wezwania do usunięcia braków, skargi kasacyjnej niespełniającej wymogu zamieszczenia w niej wniosku o uchylenie lub zmianę orzeczenia wraz z oznaczeniem zakresu żądanego uchylenia lub zmiany, jest niezgodny z art. 45 ust. 1 w związku z art. 31 ust. 3 oraz z art. 78 Konstytucji, a także z, wywodzoną z art. 2 Konstytucji, zasadą ochrony zaufania obywateli do państwa i stanowionego przez nie prawa (OTK ZU nr 4/A/2014, poz. 37). Jakkolwiek w wyroku tym Trybunał Konstytucyjny szeroko nawiązywał do ustaleń poczynionych we wcześniej omówionym wyroku z dnia 1 lipca 2008 r., sygn. akt SK 40/07, to jednak założenie, iż w obu tych orzeczeniach, jak i w niniejszej sprawie, problem konstytucyjny jest w istocie identyczny, należy uznać za pochopte. Skarga kasacyjna w postępowaniu sadowoadministracyjnym, przysługująca od nieprawomocnego orzeczenia wojewódzkiego sądu administracyjnego, jest bowiem zwykłym, a nie

nadzwyczajnym, jakim jest np. skarga kasacyjna w postępowaniu cywilnym, środkiem zaskarżenia i służy realizacji prawa do dwuinstancyjnego postępowania przed sądami administracyjnymi. Różnicę tę wyraźnie zresztą zaznaczył Trybunał Konstytucyjny w powołanym wyroku z dnia 8 kwietnia 2014 r.

Zagadnienie znacznie bliższe problemowi konstytucyjnemu wynikającemu ze skargi konstytucyjnej w niniejszej sprawie było natomiast przedmiotem wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 12 lipca 2011 r., w sprawie o sygn. akt SK 49/08, w którym Trybunał Konstytucyjny stwierdził, że art. 424⁸ § 1 w związku z art. 424⁵ § 1 pkt 3 k.p.c. w zakresie, w jakim przewiduje odrzucenie – bez wezwania do usunięcia braków – skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia niespełniającej wymogu wskazania przepisu prawa, z którym zaskarżone orzeczenie jest niezgodne, jest zgodny z art. 45 ust. 1 w związku z art. 2 oraz z art. 31 ust. 3 Konstytucji (OTK ZU nr 6/A/2011, poz. 55). Warto zauważyć, iż wyrok ten spotkał się z aprobatą doktryny. Uznano go za świadczący o złagodzeniu przez Trybunał Konstytucyjny bardzo rygorystycznej linii orzeczniczej dotyczącej konstytucyjnie dozwolonego stopnia sformalizowania postępowań sądowych (*vide* – Małgorzata Wach-Pawliczak, Jakub Pawliczak, *Konstytucyjne granice formalizmu postępowania cywilnego*, Monitor Prawniczy nr 3/2012, Legalis, podobnie Jacek Gudowski, *Pogląd...*, *op. cit.*, s. 167).

Trybunał Konstytucyjny stwierdził w powołanym wyroku, że skarga o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia jest, obok skargi kasacyjnej i skargi o wznowienie postępowania, jednym z nadzwyczajnych środków zaskarżenia. Jego celem jest poddanie kontroli sądowej prawomocnego orzeczenia sądu, ale już nie jego korekta. Orzeczenie uzyskane tą drogą służy jednostce zamierzającej dochodzić wynagrodzenia szkody, o jakiej mowa w art. 77 Konstytucji – jest wymaganym przez ten

konstytucyjny przepis prejudykatem. W tym aspekcie skarga kasacyjna pełni zbliżoną do skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia funkcję, bowiem orzeczenie Sądu Najwyższego, wydane na skutek wniesienia skargi kasacyjnej, Kodeks postępowania cywilnego, w art. 424^{1a} § 2, nakazuje traktować jak orzeczenie wydane w postępowaniu wywołanym wniesieniem skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia. Trybunał Konstytucyjny stwierdził ponadto, że skarga kasacyjna oraz skarga o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia mają podobną konstrukcję prawną, szczególnie w zakresie wymogów, które muszą spełniać. Obie powinny zachować określone warunki formalne, typowe dla pisma procesowego, które, w razie ich niespełnienia, podlegają uzupełnieniu i poprawieniu, ale również obie powinny odpowiadać wymaganiom dotyczącym treści, które mają charakter nieusuwalny. Konstrukcja ta wynika – zdaniem Trybunału Konstytucyjnego – z faktu, że obie skargi są środkami o charakterze szczególnym, bo przysługują stronom tylko w wyjątkowych przypadkach.

Trybunał Konstytucyjny dostrzegł również istotne różnice pomiędzy skargą kasacyjną a skargą o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia. Celem pierwszej z nich jest wzruszenie, a przez to zmiana prawomocnego orzeczenia, drugiej – jedynie uznanie, że jest ono niezgodne z prawem, co oznacza, że po stwierdzeniu tego faktu sytuacja procesowa stron zakończonego postępowania pozostaje niezmieniona.

Odwołując się – w wyroku z dnia 12 lipca 2011 r. – do ustaleń poczynionych w sprawie SK 40/07, Trybunał Konstytucyjny stwierdził, że rozstrzygnięcie zapadłe w tym postępowaniu dotyczyło nie tylko innego środka procesowego, ale także innej przesłanki odrzucenia bez wezwania do usunięcia braków. Chodziło wówczas o brak wyodrębnionego redakcyjnie wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania wraz z jego uzasadnieniem, a zatem o sytuację „gdy sama czynność procesowa, czyli

wniesienie skargi kasacyjnej, w istocie dostatecznie wyraża wniosek strony o przyjęcie jej do rozpoznania”.

W sprawie o sygn. SK 49/08 Sąd Konstytucyjny badał natomiast konstytucyjność odrzucenia – bez wezwania do usunięcia braków – skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia, pozbawionej wskazania przepisu prawa, z którym orzeczenie to jest niezgodne, a zatem nieokreślającej merytorycznej istoty skargi. Trybunał Konstytucyjny uznał to za zasadniczą różnicę, niedostrzeżoną przez uczestników tego postępowania, powołujących się na argumentację zawartą w wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 1 lipca 2008 r. w sprawie o sygn. akt SK 40/07. Warto w tym miejscu zauważyć, iż spostrzeżenie Trybunału Konstytucyjnego jest w istocie tożsame z, przytaczanymi już w niniejszym stanowisku, poglądami doktryny, sygnalizującymi specyfikę wymogu skargi kasacyjnej, o którym mowa w art. 398⁴ § 2 k.p.c., względem wymogów określonych w art. 398⁴ § 1 pkt 1 – 3 k.p.c. Jak już powiedziano, brak wskazania przepisu prawa, z którym orzeczenie jest niezgodne, należy uznać za brak merytorycznej istoty skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia. W przypadku skargi kasacyjnej ową merytoryczną istotę wyrażają natomiast bez wątpienia wszystkie wymogi określone w art. 398⁴ § 1 k.p.c., bowiem – w przeciwieństwie do skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia – zmierza ona nie tylko do kontroli sądowej prawomocnego orzeczenia, ale także do jego korekty, której zakres musi zostać – zgodnie z zasadą skargowości – określony przez stronę czy uczestnika wnoszącego skargę kasacyjną.

Oceniając konstytucyjność analizowanej w sprawie SK 49/08 regulacji, Trybunał Konstytucyjny podkreślił, podobnie jak uczyniono to w wyroku w sprawie SK 40/07, uniwersalność zasady sprawiedliwości proceduralnej, która dotyczy wszystkich etapów i rodzajów postępowania, lecz dostrzegł również, że podstawową rolę zasada ta odgrywa w powiązaniu z konstytucyjnym prawem

do dwuinstancyjnego postępowania. W przypadku nadzwyczajnych środków zaskarżenia ustawodawca dysponuje szerszym marginesem swobody regulacyjnej, co pozwala na stosowanie łagodniejszych kryteriów oceny konstytucyjności przepisów regulujących reżim prawny tych środków. Trybunał Konstytucyjny podkreślił też, że zasada sprawiedliwości proceduralnej nie ma charakteru absolutnego, a jej realizacja może być ograniczona przez inne wartości, o ile ograniczenie takie spełnia przesłanki określone w art. 31 ust. 3 Konstytucji.

W omawianym wyroku w sprawie o sygn. akt SK 49/08 Trybunał Konstytucyjny podkreślił, że argument ogólny, tj. samo stwierdzenie, iż odrzucenie środka procesowego zawierającego braki – bez wezwania do ich usunięcia – stanowi nadmierny rygoryzm, nie jest wystarczający do obalenia domniemania konstytucyjności unormowania zawierającego takie postanowienie, gdyż „Trybunał Konstytucyjny w swym bogatym orzecznictwie dotyczącym wymagań stawianych środkom procesowym nie wskazywał, aby ze stanowiącej element prawa do sądu zasady sprawiedliwości proceduralnej wynikał uniwersalny obowiązek sądu wzywania stron do usuwania braków formalnych wniesionych nieprawidłowo środków procesowych” (*ibidem*). Niemniej w pewnych wypadkach procedura, która nie przewiduje wezwania działającej starannie strony do usunięcia braków wniesionego środka procesowego, może zostać zakwalifikowana jako naruszająca wywodzone z zasady sprawiedliwości proceduralnej prawo strony do wysłuchania. W świetle orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego dotyczy to jednak tylko przypadków, gdy:

- procedura taka narusza zasadę równości stron postępowania;
- odrzucenie środka procesowego bez wezwania do usunięcia jego braków stanowi przejaw nadmiernego formalizmu, gdyż braki te nie mają znaczenia dla rozpoznania sprawy;

- przyjęte kryteria kontroli dopuszczalności danego środka są niejasne lub nadmiernie skomplikowane, co utrudnia prawidłowe wniesienie nawet przy dochowaniu należytej staranności.

W tym miejscu wskazać trzeba, iż żadna ze wskazanych sytuacji nie zachodzi w odniesieniu do regulacji zakwestionowanej w przedmiotowej skardze konstytucyjnej. Sformułowany w art. 398⁴ § 1 pkt 3 k.p.c. wymóg skargi kasacyjnej oraz wynikający z art. 398⁶ § 2 i 3 k.p.c. rygor odrzucenia skargi kasacyjnej w przypadku, gdy wymóg ten nie zostanie spełniony, dotyczy każdej ze stron lub każdego z uczestników postępowania cywilnego, wnoszących skargę kasacyjną, przy czym brak spełnienia wymogu, o którym mowa w art. 398⁴ § 1 pkt 3 k.p.c., nie może być uznany za nieistotny, gdyż dotyczy elementu konstrukcyjnego skargi kasacyjnej, współokreślającego zakres kognicji Sądu Najwyższego w przypadku przyjęcia sprawy do rozpoznania.

Wymóg określony w art. 398⁴ § 1 pkt 3 k.p.c. należy jednocześnie uznać za sformułowany wystarczająco jasno i jednoznacznie. Nie ma w nim w istocie pola do rozbieżnych interpretacji. Również orzecznictwo Sądu Najwyższego należy uznać za jednolite, gdy idzie o sposób rozumienia tego wymogu skargi kasacyjnej. W doktrynie, jak już wskazywano wcześniej, wymóg z art. 398⁴ § 1 pkt 3 k.p.c., podobnie zresztą jak pozostałe wymogi konstrukcyjne skargi kasacyjnej, uznaje się za prosty i łatwy do spełnienia, zwłaszcza dla profesjonalnego pełnomocnika. Oczywiście, nie sposób nie dostrzec, iż w orzecznictwie można wskazać – co uczyniono również w niniejszym stanowisku – szereg rozstrzygnięć, w których podejście do nieściśłego lub niepełnego sformułowania wniosku o uchylenie lub uchylenie i zmianę orzeczenia z oznaczeniem zakresu żądanego uchylenia i zmiany, spotkało się z łagodniejszym stanowiskiem Sądu Najwyższego i nie skutkowało odrzuceniem skargi kasacyjnej. Sytuacje, w jakich Sąd Najwyższy dopuszczał odejście od nadmiernego formalizmu w ocenie spełnienia wymogu określonego

w art. 398⁴ § 1 pkt 3 k.p.c., zostały również wskazane we wcześniejszych wywodach. Trzeba jednak podkreślić, iż owego „łagodniejszego” nurtu w judykaturze nie można uznać za dominujący. Dotyczy on zresztą nie tyle samego sposobu rozumienia wymogu skargi kasacyjnej, o którym mowa w art. 398⁴ § 1 pkt 3 k.p.c., lecz jedynie skutków procesowych niedokładnego (nieprecyzyjnego) sformułowania wniosku kasacyjnego. Przyjmując zatem, w ślad za wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego w sprawie SK 49/08, że punktem wyjścia dla oceny, czy formalizm postępowania rzeczywiście ogranicza dochodzenie praw przez jednostki, jest test starannie (należycie) działającej strony, zgodnie z którym, jeżeli sumiennie działająca strona – z powodu kształtu przyjętych wymagań formalnych – nie może skutecznie wnieść środka prawnego, mamy do czynienia z wymaganiami „nadmiernymi” (w szczególności – gdy ich naruszenie sankcjonowane jest zwrotem pisma bez wezwania do usunięcia jego braków), należy uznać, że kwestionowana w niniejszej sprawie regulacja test ów przechodzi pozytywnie.

Trybunał Konstytucyjny w wyroku w sprawie SK 49/08 podkreślił – odwołując się do utrwalonego w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego stanowiska – że profesjonalna reprezentacja stron może łagodzić skutki przyjęcia nawet daleko idących wymagań procesowych, w tym w szczególności w zakresie braków pism. Z istoty zastępstwa procesowego wypełnianego przez zawodowego pełnomocnika wynika bowiem założenie, że pełnomocnik będzie działał fachowo, zgodnie ze swoją najlepszą wiedzą oraz należytą starannością. Nie negując oczywistego faktu, iż błąd pełnomocnika, którego skutkiem jest odrzucenie środka zaskarżenia, ostatecznie obciąża reprezentowaną przez niego stronę, jak również i tego, że pełnomocnik powinien podejmować wyłącznie czynności korzystne z punktu widzenia swojego mocodawcy, z Konstytucji ani z przepisów Kodeksu postępowania cywilnego nie da się wyprowadzić wniosku, iż jedynie korzystne działania pełnomocnika powinny wywierać skutki

procesowe. Konsekwencją zaaprobowania takiego poglądu byłoby naruszenie zasady równouprawnienia stron postępowania, ponieważ strona reprezentowana przez fachowego pełnomocnika procesowego w mniejszym stopniu byłaby narażona na negatywne konsekwencje uchybień, braku rzetelnego działania oraz wiedzy niż strona oraz uczestnik postępowania występujący przed sądem osobiście. Niemożliwe jest przy tym w zupełności wyeliminowanie negatywnych konsekwencji, jakie wynikają dla strony z powodu niestaranego czy nieuważnego działania jej pełnomocnika (*vide* – Wojciech Piątek, *Głosa do wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 8 kwietnia 2014 r., SK 22/11, ZNSA nr 4/2014, s. 177*). Również w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego wyrażono pogląd, że od profesjonalnych pełnomocników wymagać można zdecydowanie większej staranności i rzetelności w postępowaniu przed organami procesowymi, a nawet wyciągać daleko idące bezpośrednio negatywne konsekwencje procesowe dla stron przez nich reprezentowanych w razie popełnienia przez nich błędów formalnych (*vide* – wyrok z dnia 15 kwietnia 2009 r., sygn. akt SK 28/08, OTK ZU nr 4/A/2009, poz. 48).

Pełnomocnik profesjonalny, działający w imieniu strony w sposób staranny (należyty), uwzględniający stanowisko orzecznictwa i doktryny, mając również na względzie sankcję odrzucenia skargi kasacyjnej dotkniętej brakiem formalnym w zakresie jej konstrukcyjnych wymogów, może łatwo uniknąć dotkliwych dla strony skutków procesowych wiążących się z niepełnym określeniem wniosku kasacyjnego. Również w warunkach sprawy, na tle której wywiedziono skargę konstytucyjną, sformułowanie wniosku kasacyjnego w sposób uwzględniający wszelkie jego niezbędne, wymagane przez art. 398⁴ § 1 pkt 3 k.p.c., elementy, w tym również oznaczenie zakresu żądanego uchylenia i zmiany, pozwoliłoby na uniknięcie negatywnych skutków sformułowania niepełnego, tj. nieuwzględniającego wszystkich koniecznych i wymaganych przez art. 398⁴ § 1 pkt 3 k.p.c. elementów, wniosku kasacyjnego.

Z tych względów uznać należy, iż art. 398⁶ § 2 i 3 w związku z art. 398⁴ § 1 pkt 3 w związku z art. 13 § 2 k.p.c. w zakresie, w jakim przewiduje odrzucenie – bez wzywania do usunięcia braków – skargi kasacyjnej niespełniającej wymagań określonych w art. 398⁴ § 1 pkt 3 k.p.c., jest zgodny z art. 45 ust. 1 w związku art. 2 i w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji.

Dodatkowo, i nieco na marginesie, należy zwrócić uwagę na – wyraźnie akcentowaną w skardze konstytucyjnej – kwestię prawidłowości zapadłego w sprawie Skarżącej postanowienia Sądu Najwyższego o odrzuceniu skargi kasacyjnej. Rozstrzygnięcie to niewątpliwie mieści się w zdecydowanie dominującym nurcie orzecznictwa Sądu Najwyższego, traktującym obowiązek dopełnienia wymogu skargi kasacyjnej, określonego w art. 398⁴ § 1 pkt 3 k.p.c., rygorystycznie. Tym niemniej trudno nie dostrzec, zwłaszcza na tle powołanych postanowień Sądu Najwyższego z dnia 14 stycznia 2015 r., w sprawie o sygn. akt I CZ 116/14 oraz z dnia 15 czerwca 2016 r., sygn. akt II CZ 43/16, że brak jednoznacznego doprecyzowania w skardze kasacyjnej zakresu żadanego uchylenia i zmiany kwestionowanego rozstrzygnięcia można oceniać – tak jak czyni to Skarżąca – w kontekście niepodzielnego charakteru zaskarżonego skargą kasacyjną rozstrzygnięcia, jakim jest postanowienie o stwierdzeniu nabycia spadku. W doktrynie procesu cywilnego przyjmuje się bowiem, że z niepodzielnego charakteru postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku wynika m.in., że zaskarżenie jego części jest równoznaczne z zaskarżeniem całości (*vide* – Piotr Pruś, teza 7 do art. 677, [w:] Małgorzata Manowska [red.], *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom II. Art. 506 – 1217*, LEX nr 10268; podobnie Tomasz Demendecki, Komentarz do art. 677, [w:] Andrzej Jakubecki [red.], *Kodeks postępowania cywilnego. Tom I. Komentarz do art. 1 – 729*, LEX nr 10532). W nielicznym, poświęconym tej kwestii, orzecznictwie Sądu Najwyższego rzecz nie przedstawia się jednak zupełnie jednoznacznie, bo, o ile w najnowszych wypowiedziach Sądu

Najwyższego wskazuje się, że postanowienie o stwierdzeniu nabycia spadku ma charakter niepodzielny i jest tak zbudowane, iż jego poszczególne rozstrzygnięcia są wzajemnie zależne i wzajemnie uwarunkowane (*vide* – postanowienie z dnia 29 stycznia 2008 r., sygn. akt IV CSK 432/07, LEX nr 492176; podobnie postanowienie z dnia 17 września 1999 r., sygn. akt I CKN 379/98, OSNC nr 3/2000, poz. 59 i uchwała z dnia 26 października 1973 r., sygn. akt III CZP 13/73, OSNC nr 9/1974, poz. 144), to w starszych orzeczeniach wyrażono pogląd odmienny, mianowicie że postanowienie o stwierdzeniu nabycia spadku powinno, co prawda, w ostatecznym wyniku obejmować wszystkich spadkobierców i określać ich udziały w spadku, lecz nie wyłącza to jego częściowej tylko korektury, gdy tego jedynie dotyczy wnioszek rewizji (*vide* – uchwała składu 7 sędziów Sądu Najwyższego z dnia 13 marca 1967 r., sygn. III CO 89/65, OSNCP nr 7 – 8/1967, poz. 118 i uchwała 7 sędziów Sądu Najwyższego – zasada prawna, z dnia 13 maja 1968 r., sygn. III CZP 19/68, OSNC nr 12/1968, poz. 205).

Na tym tle trudno zatem przyjąć, że pomimo nieoznaczenia w sposób wyraźny zakresu żądanego uchylecia, z samego charakteru sprawy wynika, w sposób oczywisty i niewymagający interpretacji wniosku kasacyjnego w świetle przepisów prawa, że wniosek ten zawiera żądanie uchylecia zaskarżonego orzeczenia w całości. Nawet jeśli tak jest w rzeczywistości, to ocena prawidłowości postanowienia Sądu Najwyższego o odrzuceniu w tej sytuacji skargi kasacyjnej Skarżącej nie należy do Trybunału Konstytucyjnego. Należy także pamiętać, że badanie skargi kasacyjnej w trybie art. 398⁶ § 2 i 3 k.p.c. ogranicza się do kwestii formalnych – przede wszystkim kompletności skargi kasacyjnej w świetle wymogów, jakie dla tego środka zaskarżenia wyznacza przepis art. 398⁴ § 1 i 2 k.p.c. Ich ścisłe i precyzyjne określenie, czemu służy również, preferowane w orzecznictwie, redakcyjne wyodrębnienie każdej z nich, winno ułatwiać Sądowi Najwyższemu (oraz sądowi drugiej instancji) ocenę spełnienia przez skargę kasacyjną jej konstrukcyjnych

elementów, bez konieczności poszukiwania przez sąd – w celu ich identyfikacji, czyli określenia zakresu zaskarżenia, podstawy i wniosku kasacyjnego – rzeczywistej intencji skarżącego. Trzeba także pamiętać, że formalizm skargi kasacyjnej, obciążający jedną stronę (skarżącego), leży również w interesie drugiej strony, która ma przecież prawo wiedzieć, w jakim zakresie i za pomocą jakich zarzutów (argumentów) podważane jest prawomocne, korzystne dla niej orzeczenie.

Mając na uwadze powyższe, wnoszę jak na wstępie.

z upoważnienia
Prokuratora Generalnego
Robert Hernand
Zastępca Prokuratora Generalnego